

„Institutionen des deutschen Verwaltungsrechtes“, vyd. 2., str. 36, 49; Ulbrich: „Fiskus“ v Österr. Staatswörterbuch, vyd. 2.; Julius Hatschek „Lehrbuch des deutschen und preussischen Verwaltungsrechtes“, vyd. 5.; t ý ž: „Fiskus“ ve Wörterbuch des deutschen Staats- und Verwaltungsrechtes (Stengel-Fleischmann), vyd. 2.; t ý ž: „Die rechtliche Stellung des Fiskus im bürgerlichen Gesetzbuche“ ve Verwaltungsarchiv, sv. 7.; Fr. Tezner: „Die rechtsbildende Funktion der österreichischen verwaltungsrechtlichen Rechtsprechung“, díl I. (Rechtslogik und Rechtswirklichkeit), str. 32; t ý ž: „Der österreichische Reichsfiskus“ v Zentralblatt für Verwaltungspraxis, roč. I.; G. Jellinek: „System der subjektiven öffentlichen Rechte“, vyd. 2., str. 60; Schön: „Deutsches Verwaltungsrecht“ (Allgemeine Lehren) v Encyclopädie der Rechtswissenschaft (Holtzendorff-Kohler), sv. IV., str. 212; Walter Jellinek: „Verwaltungsrecht“, 1928, str. 23; Herrnritt: „Grundlehren des Verwaltungsrechtes“, str. 47; Matějka: „Povinnost státu k náhradě škody způsobené výkonem veřejné moci“ (zvláštní otisk z Věstníku ministerstva vnitra), 1923, str. 6; Ott: „Rechtspflege und Verwaltung“ ve Festschrift für Franz Klein, 1914, str. 98; Des. Márkus: „Ungarisches Verwaltungsrecht“, 1912; Fajnor-Zátorecký: „Nástin súkromého práva na Slovensku a Podk. Rusi“, 1924.

Jiří Havelka.

Fondy kontribučenské.

F. k. byly buď k. f. obilní (Kontributions-Getreidefonds) nebo k. f. peněžní (Steuergeldfonds).

A. K. f. obilní nebo kontribučenské sýpky (špejchary) vznikly v zemích českých z poměru poddanského. Vrchnosti v dobách panování Marie Teresie a Josefa II. za neúrody a hladu musily podporovati sedláky na svých panstvích obilím k setí potřebným z vlastních svých zásob. Aby se tomu vyhnuly, nutily některé vrchnosti poddané rolníky k tomu, aby zřídili sýpku a do ní odváděli část své sklizně, která by v čas neúrody a nedostatku byla jim pro setbu k dispozici. Myšlenka byla zdravá a patrně se osvědčila, neboť co přikazovaly až dosud jednotlivé vrchnosti z vlastní moci, to se stává brzy příkazem samé vlády. Patentem císaře Josefa II. ze dne 9. VI. 1788 bylo nařízeno, aby každý poddaný, jenž má ornou půdu, ze čtyř druhů obilí: pšenice, žita, ječmene a ovsa třetí díl toho, čeho jinak na zimní a letní setbu v zrní každého druhu potřebuje, na špejchar obecní odvedl a podobným způsobem po tři leta za sebou odváděl, by za ten čas na každém panství, na každém statku a v kaž-

dém městě se shromáždila zásoba obilí, jakéž jest zapotřebí k jednorozložení setbě zimní i letní. Tak vznikly na jednotlivých panstvích kontribučenské sýpky a podle nařízení uvedeného patentu poskytovaly se z nich těm, kdož obilí tam odvedli (účastníkům), půjčky v obilí, a dlužníci měli povinnost půjčku splatiti opětně v obilí s jistým nadměrkem jako úrokem. Půjčky zajišťovaly se i na usedlosti dlužníkově a tak ještě nedávno setkávali jsme se v knihách pozemkových s vloženým tam obilím. Ježto zásoba obilí v sýpkách odváděním nadměrku (úroků) značně vzrostla a převyšovala potřebu, bylo dovoleno část zásoby zpeněžiti, a také dlužníci odváděli úroky později v penězích. Tím způsobem vznikly kontribučenské obilní fondy peněžní (Getreidegeldfonds) vedle k-ých f-ů obilních (sýpek).

Obojí tyto fondy stály pod dohledem úřadů krajských a gubernia; účastníci fondů těch vykonávali i jistý vliv na správu jmění toho, avšak přes to, že i některá guberniální nařízení o fondech těch vydaná mluví o vlastnictví kontribuentů, nebo prohlašují k-ý fond obilní za společné vlastnictví jejich, nešlo tu v pravdě o vlastnictví; účastníci nemohli žádati, aby se fond mezi ně rozdělil nebo ze společenství vystoupiti. Fond byl samostatnou osobou právnickou. Obilí odvedené do sýpky mělo povahu veřejné dávky a proto vždy uznávan byl zákonnými předpisy veřejnoprávní charakter těchto fondů, jenž způsobil, že při dalších zákonných úpravách návrhy na rozdělení fondů těch mezi účastníky nedošly schválení, nýbrž že trváno na neztenčeném zachování fondů těchto.

Účastníky fondů těch byli vždy uznávaní jen držitelé těch usedlostí rustikálních, z kterých obilí do sýpky bylo odvedeno. Právo to nerozlučně bylo spojeno s usedlostí a přecházelo na každého nového jejího držitele, a také tato zásada stala se vůdčí při dalších úpravách zákonných.

Zrušením svazku poddanského a celou změnou poměrů hospodářských, kdy nedostatku obilí k setí potřebného mohlo již lehce býti čeleno jiným způsobem, pozbyly kontribučenské sýpky svého významu.

Proto v Čechách zákonem zemským ze dne 9. VII. 1863, č. 45 z. z. č., byl zrušen závazek zachovávat tak řečené kontribučenské sýpky obilní a nařízeno, že tyto fondy obilní mají se proměnit ve fondy peněžité a sloučiti s obilními fondy peněžními, o nichž stala se zmínka již shora.

Zároveň vyslovena zásada, že fondy tyto nesmějí se rozdělovati a mají se z nich zříditi záložny, šetřící při tom účelu zákonem původně jim daného.

Za účastníky fondu prohlášeni dočasní držitelé oněch usedlostí, o kterých uznáno, že se účastnily v posavadních kontribučenských sýpkách obilních, při čemž měla býti při stanovení jejich podílů měřítkem jejich orná půda, podle Josefinské výměry katastrální, pokud po právu nebylo žádného měřítka jiného, a podle měřítka toho měl býti vyměřen též podíl účastníků na každoročním čistém užítku. Další předpisy zákona toho týkají se zpeněžení dosavadních fondů obilních a správy fondu, jež se svěřuje účastníkům. Tito volí ze sebe širší (6—18 členů) a užší výbor (správce fondu a dva až čtyři přísedící), tento ke správě a onen ke kontrole a revisi. Nežli jmění výbory těmi bylo převzato, spravovaly je prozatím berní úřady. Stanovení základních zásad o zřízení záložny vyhrazeno zvláštnímu zákonu zemskému.

Bližší ustanovení ta o zřízení záložny z k-ých f-ů obilních byla pak v Čechách vydána zákonem zemským ze dne 6. VIII. 1864, č. 28 z. z. č. Podle zákona toho byly z k-ých f-ů obilních na peníze přeměněných zřízeny kontribučenské záložny a tyto zákonem zemským ze dne 22. III. 1882, č. 26 z. z. č., byly sloučeny a přeměněny v okresní záložny hospodářské.

Podobně i na Moravě byly zákonem ze dne 15. VII. 1864, č. 33, k. f. obilní zrušeny a přeměněny spolu s k-ými f-y peněžními (Steuergrundfonds), o nichž bude níže pojednáno, v kontribučenské záložny. Ty trvají tam dosud, přeměna jejich v okresní záložny hospodářské, ač již leta se o ní uvažuje a v revolučním Národním Shromáždění dokonce byl v té příčině podán podrobný návrh zákona, nestala se dosud skutkem.

B. K. f. peněžní (Steuergrundfonds). Český název těchto fondů nebyl vhodně volen, neboť může vésti i k omylům, ježto i obilní fondy na peníze přeměněné jmenují se v zákoně fondy peněžními. A přece jde o fondy různého původu. Jak lépe německý název naznačuje, k. f. peněžní jsou v těsné souvislosti s placením berní.

K. f. peněžní mají původ svůj v systematickém patentu, daném dne 26. VII. 1748 za příčinou úpravy vrchnostenského rozvržení daně rustikální, kde nařízeno mimo jiné toto:

„Větších poplatků rozvrhovati nemá

také vůbec býti zapovídáno, neboť opatrná vrchnost, která v lepších letech, kdež to poddanému možno učiniti, o něco více nashromáždí, zřídí ihned poddaným kasu, z kteréž by poddaní v letech zlých nebo v nehodách in contribuendis mohli býti podporováni.“

Podle pokynu toho ukládaly vrchnosti poddaným přeplatky k dani rustikální pod titulem „zvláštních vydání“ (Extraausgaben), přeplatky ty plynuly pak do fondů, z kterých byly poddaným poskytovány v případě potřeby podpory.

Fondy takto zřízené vzrostly během doby jednak vlastními úroky, jednak různými pokutami a náhradami, jež jim vrchnosti přikazovaly. S druhé strany uvalovány na fondy ty různé závazky, tak na př. zapravovati platy obecním lékařům a ohledačům mrtvol, útraty za vyučování pomocnic ku porodu, náklady na opatrování náradí hasičského, podpory vysloužilcům, pohřelým, platy obecným cestářům a pod.

Právo účastenství na fondu také tu bylo spojeno s držením rustikální usedlosti, z které se platily daňové přeplatky, a přecházelo na každého nového nabyvatele usedlosti takové.

Po zrušení poddanství spravovaly fondy ty berní úřady, až pak zákonem zemským ze dne 7. VII. 1864, č. 26 z. z. č., byly odevdány do vlastní správy účastníkům fondů, a pokud šlo o kontribučenské peněžní fondy měst, do samosprávy příslušných obcí jako část jejich kmenového jmění. Účastníci měli ke správě fondů zvoliti širší a užší výbor a platila pro správu jeho ustanovení §§ 67, 68, 69, 97 a 102 obecního zřízení. Fond celého panství mohl býti spravován jako celek (ještě za našich dnů existovaly takové fondy celých bývalých panství) nebo mohl býti rozdělen podle jednotlivých osad, a správa mohla býti přenesena i na místní výbor. Užitek fondu smělo býti použito jen k obecně prospěšným účelům účastníků. Dohled nad neztenceným zachováním fondů těch měla vykonávati okresní zastupitelstva.

Cizí jmění často v kontribučenských peněžních fondech chované mělo podle zákona také připadnouti těmto fondům, jakmile nároky na jmění to pominuly promlčením. Nejčastěji byly s fondy těmi smíšený fondy bonifikační nebo praestanní, vzniklé z válečných náhrad (za dodané přířeže, pozemky postoupené ke stavbě vojenských silnic, za škody válkou způsobené). O fondech těchto měla okresní správa po-

litická podle ministerského nařízení ze dne 10. IX. 1858, č. 150 ř. z., vykonati ediktální řízení, a neuplatnil-li nikdo nárok na jmění to, vydati je příslušným obcím s výhradou nároků původních praestantů a jich právních nástupců až do jich promlčení.

Kmenové jmění kontribučenských peněžních fondů, pokud nebylo rozpůjčeno, bylo uloženo v státních obligacích (rentách), jež vinkulovány buď na kontribučenský peněžní fond bývalého panství nebo na podílníky kontribučenského peněžního fondu bývalého panství z obce , kdežto obligace fondů praestančních (bonifikačních) byly vinkulovány na poddané bývalého panství, takže nečinilo v praxi potíží, zjistiti, jde-li o kontribučenský fond peněžní nebo fond bonifikační.

Podle § 68 obecního zřízení bylo lze použiti kmenového jmění kontribučenských peněžních fondů k jistým veřejným účelům s povolením sněmu. Když žádosti za povolení takové počaly hojněji docházeti, byl vydán zákon ze dne 20. XII. 1881, č. 70 z. z. č., podle něhož mohl zemský výbor v dohodě s místodržitelstvím povolit, aby kmenového jmění bylo použito k některému obecně prospěšnému účelu, nevážnou-li na fondu žádné závazky, není-li v něm obsaženo žádné jmění cizí a usnesou-li se o věnování tři čtvrtiny účastníků, jichž podílý činí dvě třetiny kmenového jmění.

Tím způsobem bylo jmění fondů těch použito k nejrůznějším účelům: na stavbu a opravu cest a školních budov, na opatření hasičského náradí, zřízení mostní váhy, opravu kaple a pod.

Značnou potíž způsobovalo zjišťování účastníků a jich podílů. Pomůckou byly a jsou dosud úřadům daňové subrepartice bývalých panství před r. 1849, chované dříve u místodržitelství a nyní v archivu ministerstva vnitra, kde usedlosti, z nichž platily se zvláštní výlohy (Extraausgaben), a také tyto přeplatky daňové jsou vyznačeny.

Jiné nesnáze vznikaly v otázce, zdali při oddělování pozemků od oprávněné usedlosti dělí se též podíl na kontribučenském peněžním fondě. Praxe i judikatura správního soudu (vídeňského) kolísala. Pokud nepřiznávána dělitelnost podílu, hleděno k dříve platné nedělitelnosti selských usedlostí, a kde přiznávána, dělo se tak z úvahy, že by nebylo slušno a spravedливо, aby podíl neztenčený zůstal při usedlosti, od níž by většina pozemků byla oddělena.

Okresní zastupitelstva (výbory) vyko-

návala nad kontribučenskými peněžními fondy většinou dohled nedostatečně, a tak fondy ty ocitly se namnoze v žalostném stavu. Jmění rozpůjčené a nedostatečně zajištěné se ztratilo, někde rozděleno mezi účastníky nebo smíšeno se jměním obecním, použito na různé účely obecní bez povolení atd.

Proto nařídil zemský výbor r. 1896 provedení soupisu všech trvajících kontribučenských peněžních fondů a výkazy okresy předložené jsou až dosud základem všeho dalšího šetření ve věci této.

Zákonem zemským ze dne 26. IV. 1900, č. 33 z. z. č. (v souvislosti se zákonem ze dne 26. IV. 1900, č. 32 z. z. č.), bylo dovoleno dobrovolně spojovati kmenové jmění kontribučenských peněžních fondů s kmenovým jměním okresních záložen hospodářských. Podle zprávy zemského výboru ze dne 1. VII. 1908 podané sněmu (I. výr. zasedání sněmu království Českého z r. 1908, tisk XIV., č. 353 sněm.) byly takto do té doby dobrovolně spojeny se záložnami dotčenými kontribučenské peněžní fondy v sumě 262.315 K 43 h.

Celkové jmění fondů těch dosud nepoužitých a se záložnami nespojených činilo podle téže zprávy zemského výboru ve 182 okresech 3,778.237 K 37 h.

Chtěje jmění to zachrániti, navrhl zemský výbor sněmu obligatorní spojení jmění fondů těch s kmenovým jměním okresních hospodářských záložen, avšak nucené spojení to vyslovil teprve zákon ze dne 6. VI. 1924, č. 128 Sb. z. a n. (prováděcí nařízení ze dne 13. XII. 1924, č. 269 Sb. z. a n.). Zákonem tím byly zrušeny dosud platné zákony o kontribučenských peněžních fondech ze dne 7. VII. 1864, č. 26 z. z. č., ze dne 20. XII. 1881, č. 70 z. z. č., a ze dne 26. IV. 1900, č. 33 z. z. č., a rovněž ministerské nařízení o praestančních fondech ze dne 10. IX. 1858, č. 150 ř. z., a praestanční fondy obcím dosud ve vlastnictví neodevzdané, fondy viničné a jiné podobné fondy přikázány rovněž okresním záložnám hospodářským. Tím stali se účastníci kontribučenských peněžních fondů se svými podíly účastníky okresních záložen hospodářských. Od doby spojení platí o podílech dotčených fondů, o jich držení, nabývání a dělení vše, co ustanoveno zákonem o podílech okresní hospodářské záložny.

Nelze-li účastníky fondu zjistiti, připadá jmění jeho rezervnímu fondu záložny.

Praestanční, viničné a jiné podobné fondy se závazky na nich vážnoucími slou-

čeny se záložnou jako podíl příslušné katastrální obce.

Viničný fond vyskytl se v praxi jen v jediném případě a to v bývalé obci libeňské. Ježto bylo pochybné, jde-li tu o jmění kontrib. peněžního fondu, mohl býti fond ten s okresní hospodářskou záložnou v Karlíně sloučen teprv na základě výše uvedeného zákona.

Na Moravě, jak již výše podotknuto, splynuly kontribučenské peněžní fondy s k-ými f. obilními již při zřízení kontribučenských záložen.

Všecko další nutno již uvést v souvislosti s pojednáním o okresních záložnách hospodářských.

Literatura.

Dr. Jakub Škarda: „Výklad zákonů pro král. České o záložnách hospodářských, o kontribučenských sýpkách, pak o peněžních fondech kontribučenských“, v Praze 1865; JUDr. František Doubrava: „Okresní záložny hospodářské, jejich vznik, vývoj a působnost“, v Praze — a tisky sněmovní, zejména tisk XIV., čís. 353 sněm.) (I. výroční zasedání sněmu král. Českého z r. 1908).

Antonín Klášterský.

Formy státní.

I. Pojem. II. Jednotlivé státní formy. A. Státy jednotné. Monarchie a republika. Jednotlivé druhy monarchie a republiky. B. Státy složené. (Sdružení států.) III. Kritika tradiční nauky. (Třídění státních forem s hlediska normativního.) A. Státy jednotné. B. Státy složené. Literatura.

I. Pojem. Běžné učení o st-ách f-ách souvisí co nejúže s tradičním názorem státovědy na podstatu a pojem státu. (Viz heslo „Stát“.) Podle tohoto pojetí jest stát kusem vnějšího světa, jenž určitými znaky liší se od jiných předmětů jakožto součástí téhož světa. Jako takové znaky uvádí státověda, jak známo, území, národ (lid) je obývajícím a určitou organizací tohoto lidu. Stát jeví se takto jako sociální útvar a stává se tak předmětem poznávání sociálních věd (sociologie v nejširším smyslu). Za speciální disciplínu těchto věd považoval běžný názor pravopokud se týče státovědu. Již zakladatel novodobé sociologie (Aug. Comte) představoval si tuto jím založenou vědu jako disciplínu, která má jako ostatní přírodní vědy býti pěstována metodou kausální (přírodovědeckou) a domníval se, že tím bude možno postavit ji — jako „sociální“ fysiku — vedle přírodní fysiky jako její rovnoprávnou družku. Odtud také mo-

derní státověda snažila se užívatí pokud možná přírodovědeckých (kausálních) metod, ač přes to chtěla zůstatí zároveň i naukou juristickou. Její sblížení s t. zv. sociálními vědami stalo se jí však v nejednom směru osudným, a to mnohem osudnějším než t. zv. pravovědě (civilistice) v užším slova smyslu, v níž juristický (normativní) prvek zůstal i nadále panujícím.

Po vzoru všech ostatních věd a jejich metodického postupu snažila se i státověda, uznávajíc, že předmět jejího poznávání se ji objevuje empiricky v různých konkrétních formách, tříditi jej podle těchto forem. Je přirozeno, že vycházelo se při tom z oněch shora vyjmenovaných pojmových znaků a to, poněvadž první dva znaky (území, lid) se nehodily ku třídění st-ách forem na jednotlivé typy, které by se navzájem nějak podstatně lišily — bylo by zde možno tříditi stát podle velikosti rozlohy a geograficky nebo podle vlastností lidu je obývajících (etnograficky) — zejména podle povahy organizace (právní, politické) státní moci. I když ani toto třídění, jak jmenovitě normativní teorie nejnověji dokázala (viz oddíl III.), není juristické, zdálo se přece dřívějším dobám jurističtější než třídění geo- resp. etnografické. Hledisko konstrukce bylo zde jednak politické (později: sociálně-vědecké či sociologické), jednak juristické a docházelo tudíž i při ní k onomu pro veškerou státovědu typickému směšování obou těchto metod. Pro speciální nauku o st-ách f-ách, pokud snažila se býti juristickou, bylo pak rozhodné, že vycházela z římsko-právních představ o povaze t. zv. právnických (na rozdíl od fysických) osob, t. j. z nauky korporace: Jistá mnohost fysických jednotlivců, jichž vzájemné spojení bylo tak uzpůsobeno, že vedle právní subjektivity jejich vznikla samostatná právní osobnost subjektu (na rozdíl od fysických) pouze pomyslného — „právní“ nebo „morální“ osoba — byla nazývána korporací (corporatio) na rozdíl od „pouhé“ society (societas), ve které fysický substrát — mnohost jednotlivců — byl sice stejně dán, kde však mnohost ta nebyla, konkretisována v samostatnou právní osobu. Římskou právní vědou byl pak stát považován zásadně za takovouto korporaci a stavěn tak spolu s jinými „korporacemi veřejného práva“ po bok celé řadě korporací práva soukromého (spolkům). Pro nauku o st-ách f-ách stalo se pojetí státu